

στο μικροσκόπιο...

Οι Σομαλοί και ο πλούσιος κόσμος

Του Τακη Καμπυλη

Το 1726 ο Τζόναθαν Σουίφτ (στο πολύ γνωστό «Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ» - ή Γκάλιβερ) σημείωνε: «(...) Ενα τσούρμο πειρατές πέφτουν σε μια θύελλα που τους πηγαίνει κι αυτοί δεν ξέρουν πού. Τελικά ένας μούτσος ανακαλύπτει από το μεσιανό κατάρτι στεριά. Βγαίνουν στην ακτή για να κλέψουν και ν' αρπάξουν. Συναντούν έναν άκακο λαό που τους υποδέχεται με καλοσύνη. Εκείνοι δίνουν στη χώρα ένα καινούριο όνομα, την καταλαμβάνουν επισήμως εν ονόματι του Βασιλέως, στήνουν μια σάπια σανίδα ή μια πέτρα για μνημείο, σφάζουν δυο-τρεις ντουζίνες από τους ντόπιους, παίρνουν διά της βίας μαζί τους και άλλες δυο για δείγμα, επιστρέφουν εδώ και τους απονέμεται χάρη για τα εγκλήματά τους. Ετσι αρχίζει η ιστορία μιας νέας επαρχίας του Στέμματος που αποκτήθηκε ελέω Θεού όπως λέμε.»

Η πειρατεία (σύμφωνα με την Janice Thomson του Princeton) είναι παλιά όσο και η περιορισμένη κυριαρχία του ανθρώπου στη θάλασσα. Όπως και οι αυτοκρατορίες οι οποίες στερώναν εν μέρει την εξουσία τους σε κατακτήσεις και περιπέτειες που εξασφαλίστηκαν χάρη στα ιστιοφόρα πολεμικά πλοία και στο εμπόριο, έτσι και οι πειρατές ευδοκίμησαν -και αφήγησαν τους νόμους και την ειρήνη της υπάρχουσας κοινωνίας- σε καιρούς αστάθειας και αναταραχής. Η πρώτη ιστορία της πειρατείας ήταν ιστορία αντίστασης αλλά και προσαρμογής στην αυτοκρατορική λογική κυριαρχίας και υποτέλειας. Την εποχή της συσσώρευσης -όπως γράφει ο Brian Palmer, καθηγητής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Trent του Καναδά- οι πειρατές επίσης συσσώρευαν πλούτη. Αλλοτε για τις δικές τους πλωτές πολιτείες και άλλοτε -ξεπλέοντας τη δράση τους- για τον βασιλιά.

Στην ιστορία οι πειρατές είχαν πάντα διεξόδους νομιμοποίησης. Αλλωστε, ήταν κομμάτι του «ενεργού» κόσμου, προέρχονταν από αυτόν και ζούσαν αν όχι μέσα του, πάντως στις παρυφές του. Αλλά οι Σομαλοί πολύ εύκολα χαρακτηρίστηκαν ως πειρατές. Η νομιμότητα οποιασδήποτε (αναγνωρίσιμης στη Δύση) αρχής εξέλιπε ήδη στην περιοχή από το 1991, όταν έπεσε και η τελευταία κυβέρνηση κάποιος

σχετικής αποδοχής. Και έκτοτε αναπτύχθηκαν (αναδείχθηκαν) μορφές κοινωνικής οργάνωσης και οικονομίας που δύσκολα γίνονται κατανοητές στον δυτικό κόσμο. Τα μπουλούκια των οπλαρχηγών της Αφρικής με την πρωτοφανή επίδειξη βίας, που οδηγεί σε ανθρωπιστικές κρίσεις, περίπου θεωρούνται ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα της «εγγενούς αδυναμίας» των Αφρικανών να ενταχθούν στον σύγχρονο κόσμο παρά τα δισεκατομμύρια της διεθνούς βοήθειας.

Μετά τον «Οριενταλισμό» ήρθε η ώρα του «Αφρικανισμού», σύμφωνα με τον οποίο το χρώμα του δέρματος είναι συνώνυμο ενός «άλλου κόσμου» όπου η δήθεν διαχρονική αλήθεια των «σκληρών» κλιματικών και περιβαλλοντικών συνθηκών δίνει το «επιστημονικό» υπόβαθρο (εξήγηση) της «αναπόφευκτης» αφρικανικής δυστυχίας.

Τι κι αν ένας οικονομολόγος - νομπελίστας (ο Αμάρτια Σεν) απέδειξε πως ο λιμός στην υποσαχάρια Αφρική (π. χ. στα τέλη της δεκαετίας του '70) ενέσκηψε ενώ η παραγωγή τροφίμων είχε σημειώσει μεγάλη άνοδο. Τι κι αν ένας σημαντικός Αμερικανός ερευνητής (ο Jared Diamond) χρόνια τώρα συμπληρώνει τον Σεν δείχνοντας πως αυτό που ο Ινδός οικονομολόγος εντόπισε ως πολιτική αιτία της πείνας (τη μη «πρόσβαση στο δικαίωμα τροφής») οφείλεται στην επιβολή της δυτικής αλήθειας: Η Δύση αντιλαμβάνεται τις ηπείρους με σύνορα που περικλείουν ομοιογενείς κοινωνίες - έθνη. Αλλά στην Αφρική των 2.058 γλωσσών η επιβληθείσα εθνική ομοιογένεια «απλώς» ανέτρεψε τις συλλογικότητες και τις

κοινωνικές σχέσεις. Όπως έγραφε και ο Πολωνός δημοσιογράφος Ρίτσαρντ Καπισίνσκι, «λάθος γράφεται ότι η αποικιοκρατία διαίρεσε την Αφρική: Αυτό που έγινε ήταν μια βάνουση, επιβεβλημένη διά πυρός και σιδήρου ενοποίηση. Οι δέκα χιλιάδες οντότητες μειώθηκαν στις πενήντα». Ετσι -για παράδειγμα- για τις ανάγκες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας οι αραβικής καταγωγής μουσουλμάνοι του Βόρειου Σουδάν έπρεπε να συνυπάρξουν με τους ανιμιστές του Νότιου Σουδάν, στις περιοχές των οποίων μέχρι σχετικά πρόσφατα αναζητούσαν δούλους προς εξαγωγή.

Αναπόφευκτα, σε πολλές περιοχές, οι συλλογικότητες που βρήκαν χώρο και αναπτύχθηκαν ήταν αυτές των ένοπλων ομάδων. Η περιορισμένη έως ανύπαρκτη (λόγω των αλληπάλληλων πραξικοπημάτων) κεντρική εξουσία και η πλήρης αποσάθρωση κάθε παραγωγικής δομής δεν άφηναν κανένα άλλο περιθώριο στους Αφρικανούς εφήβους πέραν της στρατολόγησης στους οπλαρχηγούς. (Η της μετανάστευσης. Αλλά το μπαράζ δημοσίων σχέσεων γύρω από την «ηρωική» δράση των πολεμικών ναυτικών της Δύσης κατά των πειρατών ήδη προδιαθέτει για την εξίσου σκληρή αντιμετώπιση και των απελπισμένων μεταναστών ή προσφύγων.)

Πριν από τέσσερα χρόνια ο καθηγητής οικονομικών Γουίλιαμ Εστερλι (Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης) αναρωτήθηκε γιατί «ενώ τα τελευταία χρόνια η βοήθεια στην Αφρική ξεπέρασε τα 4 δισ. δολάρια, εντούτοις ο Αφρικανός δεν μπορεί να αγοράσει μια κουνουπιέρα των 40 σεντς που θα τον προστατεύσει α-

πό την ελονοσία;». Μέσα από την έρευνά του κατέδειξε πως ο φτωχός θα παραμείνει φτωχός όσο η βοήθεια δεν ευνοεί την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών, αφού η διάθεση των κονδυλίων σχεδιάζεται χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, προεξοφλώντας τις ανάγκες των δοκιμαζόμενων πληθυσμών στο «τώρα» και ποτέ στο «αύριο».

Περίπου την ίδια περίοδο ένας Γερμανός πολιτικός επιστήμονας, ο Χένφριντ Μίνκλερ, κατέληγε στο ίδιο συμπέρασμα, αλλά από άλλον δρόμο. Σύμφωνα με αυτόν, οι ανθρωπιστικές κρίσεις είναι το αποτέλεσμα ενός φαύλου κύκλου που δημιουργήθηκε από τους νέους τοπικούς πολέμους (ως απόρροια της κοινωνικής αποσάθρωσης) και της φιλανθρωπίας της Δύσης. «Οι οπλαρχηγοί χρειάζονται τα στρατόπεδα των προσφύγων διότι αυτά αποτελούν κέντρο εισροής βοήθειας, μεγάλο ποσοστό της οποίας διεκδικούν για τον εαυτό τους. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις γνωρίζουν καλά πως χωρίς την ανοχή και τη βοήθεια των τοπικών οπλαρχηγών δεν μπορούν ούτε να λειτουργήσουν με ασφάλεια ούτε να μεταφέρουν τη βοήθεια στις εμπόλεμες περιοχές. Ετσι ολοκληρώνεται η δημιουργία μιας οικονομίας πολέμου. Στη Σομαλία, οι ένοπλες συμμορίες και οι οπλαρχηγοί με τους πολιτοφύλακές τους αναλαμβάναν τον έλεγχο επί της βοήθειας. Κάθε παροχή φασολιών, μπισκότων πρωτεΐνης και βιταμινούχων παρασκευασμάτων ενίσχυε τη θέση τους, κάθε μεταφορά γέμιζε τα ταμεία του πολέμου. Διότι «ενοικιάζαν» τα φορτηγά και παρείχαν έναντι «τελών» τα «στρατεύματα προστασίας»».

Ο ίδιος θα υποστηρίξει πως πολλές φορές οι οπλαρχηγοί διευκόλυναν την πρόσβαση των ξένων ΜΜΕ, ώστε η δημοσιοποίηση να επισπεύσει την αποστολή βοήθειας.

Οι Σομαλοί με τα φουσκωτά δεν είναι πειρατές. Δεν συσσωρεύουν αγαθά (προς τι, άλλωστε;) παρά μόνο χρήμα για τον εξοπλισμό των μικρών στρατών σε μία κοινωνία που δεν διαθέτει σχεδόν καμία άλλη μορφή συλλογικότητας. Απέναντί τους υπάρχει ένας πλούσιος κόσμος, ο οποίος στην καλύτερη περίπτωση θα στείλει «ασπιρίνες» με ημερομηνία λήξης. Σαν να ταΐζει έναν βίοτοπο με άγρια ζώα, ελπίζοντας ότι στο τέλος θα γίνουν οικόσιτα.